

Ισόπεδος διάβασις

ΤΟΥ ΚΩΣΤΗ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗ

Ο ΜΥΣΤΙΚΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΓΝΩΣΗΣ

35 ΧΡΟΝΙΑ

Τρεις και μισή οι δεκαετίες που διάβηκαν μετά την αποκατάσταση της Δημοκρατίας στη χώρα μας. Σωστός ο εορτασμός και η ομαδική παρουσία των ανώτερων αξιωματούχων του τόπου. Φυσικά κάποια διακριτή μειοψηφία -άδην, αλλά παρ'ότι- την ίδια μέρα έκανε μνημόσυνο, αλλά ως μνν το συζητήσουμε.

Ας αναφερθούμε σε κάτι που χαρακτηρίζει το ντόπιο φλέγμα. Είναι παράδοξο λοιπόν ότι στις χειρότερες περιπτώσεις που βίωσε ο τόπος, από τον ενερκτήριο ξεσηκωμό ίσαμε τη χούντα, περίπου 170 χρόνια βασάνων, το λαϊκό αίσημα στεκόταν ψηλά. Οι πληθυσμοί πολέμησαν πάντα με ενθουσιασμό, πίστεψαν στις επαγγελίες, θυσιαστίκαν με ενθουσιασμό σχεδόν.

Ακόμη και στη χούντα, όπου η αντίδραση δεν ήταν άμεση και παλλαϊκή, τελικά το λαϊκό αίσημα θριάμβευσε και η περφορνή επέστρεψε θριαμβευτικά και με το κεφάλι ψηλά. Τι συμβαίνει, όμως, στις εποχές που η Δημοκρατία κρατάει το σκάκιτρα και το Κοινοβούλιο πατάει γερά - όπως στη σημερινή;

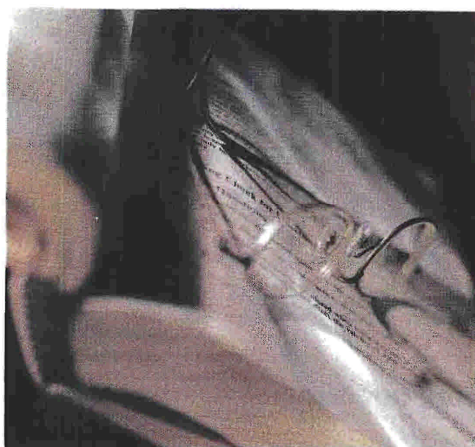
Όταν αδικούνται, οι λαοί επιδεικνύουν ομοψυχία, αυτοθυσία, υπακοή και θένος. Αντίθετα, όταν τους ανατίθεται η διακυβέρνηση της χώρας, προσβάλλονται από επικίνδυνους ιούς.

Πιο δύσκολο, δηλαδή, είναι να ασκείς το δικίο σου παρά να το διεκδικείς. Η Δημοκρατία, όταν δεν απειλείται, περιέργως πώς σκουληκιάζει, υποφέρει από το «τρεις Ρωμιοί, πέντε γνώμες», διολοθβαίνει στην πολυαρχία και στη λανθάνουσα τρομοκρατία. **Χωρίς υπερβολή**, αφήνει την εντύπωση ότι ζητάει κάποιον «τύρανο» για να ξαναβρεί την εσωτερική της αλληλεγγύη και τη συνοχή.

Πλνν όμως, αν ο τύρανος είναι η ίδια η ελευθερία της, υποκίπτε στα πάθη της, φευρφέρει πολέμιους, σπάνει πλασματικές κρεμάλες και τρέμει το μη περατέρω.

Όταν βλέπουν κάποιον μεγάλο στην ηλικία (πατέρα, μάνα, θείο, αδελφό) να διαβάζει, τα μικρά παιδιά έχουν την ισχυρή εντύπωση ότι ο άνθρωπός τους κοιμάται πράγματι, καθώς έχει χαμπλωμένα τα βλέφαρα, δεν σαλεύει και ενίοτε υποψιθυρίζει σαν να παραμιλάει, ο αναγνώστης δίνει την εντύπωση ότι βρίσκεται σε κατάσταση υπνωτισμού, πολύ μέσα και πολύ έξω από τον εαυτό του, περίπου εκτός κοινού χρόνου και χώρου. Τα παιδιά δεν λαθεύουν· ο υπνωτισμός ισχύει. Επίσης, ισχύουν και μια σειρά άλλες μεταμορφώσεις, άγνωστες στα παιδιά. Ο αναγνώστης, αν υποθέσουμε ότι αποτελεί ειδικό ανθρώπινο τύπο και όχι μια όποια κοινοτοπία, δεν είναι ακαδημαϊκός υπάλληλος, κάποιος αφελής που απλώς κλέβει αλήθειες από ξένα κιάτια, άγουρη ψυχή που πασχίζει να ωρμάσει με δανεική πέφρα. Αλλάζοντας τα κριτήριά μας, επιβάλλεται να τον δούμε -όπως και κάθε άνθρωπο- σαν ασχημάτιστη μορφή, υποψιασμένο όσο και αδαή, έμπετρο και συνάμα απροσανατόλιστο, κάτι σαν ευγενές κοπρόσκυλο που δεν του λείπει η διαίωση του διαφορετικού. Άλλωστε η ανάγνωση, παρ' ότι υποκριτωικά στην εκπαίδευση, αγγαρεία για μαθητές και φοιτητές, όταν επιτέλους βρθεί στην αληθινή της περιωπή, μετατρέπεται σε ψυακό έργο, ιδιωτικό «γρήφο» (δίχτυ δηλαδή και περιζήτητα παγίδα, στην οποία αρέσκειται να πάνεται με τα τέσσερα).

Τη λογοτεχνία την είπαν «φάρμακα», ενώ ο αναγνώστης βρίσκεται πάντα πέρα των γραμμάτων. Κανείς δεν μένει στους χαρακτήρες, στις ψιλές και στις οξείες, στα κόμματα και στις παρενθέσεις. Το υλικό μέρος του κειμένου υπερβαίνεται πάντα προς τη βαθύτητα της σημασίας. Όταν βάζουμε μια σημαία στην άκρη του οικοπέδου, η ματιά μας δεν μένει στο πανί και στο κοντάρι, αλλά στο νόημα που υποδηλώνει. Εξ ου και η εσωτερική ελευθερία του αναγνώστη. Παρ' ότι μικρή, η οελίδα τον υπνωτίζει και τον μεταφέρει σε άφρακτο κάρω. Όλα τελώνται εξ αοράτου και εκ φανταστικού. Παρ' ότι το νόημα οπτικοφέρνει, οι εικόνες είναι εκ περισοού. Δεν μετράει η οπτική παράσταση, όσο ο κυματισμός της φράσης που προσθέτει νέες συνάψεις στον εγκέφαλό του. «Πό-

“
 Μόνο ο εξασκημένος αναγνώστης μαντεύει, με τα ίδια του τα σπλάνα, ότι το ουσιαστικό έργο του συγγραφέα τελείται στην πίσω - αόρατη- πλευρά του βιβλίου, εκεί όπου οι φράσεις αποσιώνται από το άφατο και τα ανθρώπινα σχήματα των ηρώων παραμένου διαμαρτυρόμενα ερωτηματικά. Όπως στον εμπειρικό μας βίο συμβαίνει συχνά να διεκδικούμε τις στιγμές μας διαπραγματευόμενοι με το πλασματικό, η ολοκληρωμένη λογοτεχνία εξαντλεί κάποιες δοκιμαστές πηγές νοήματος”

σα δάση αγριόξυλων μεταμορφώθηκαν ενταύθα, από αμνημονεύτων χρόνων, εις σκάφες με κατάρτια υψηλά, με μυριάδας οργυίων οχοίων και πανίων, και πόσοι τοιαύται σκάφια θα εκοιμώντο τώρα τον αιώνα ύπνου εις τα βάρη της Μεσογείου ή του Ευεΐνιου». Ούτε αγριόξυλα βλέπουμε ούτε σκάφες και κατάρτια. Η ηχητική περιπλοκή της πρότασης έχει να κάνει με εσωτερική ασκατική και ακριβέστερα με ψυχανέμηση. Η λέξη εννοεί πάρα πολλά· αποκλείει την αισθητήρια εντύ-

πωση, καθώς και τη λογική διεργασία, για να ελευθερώσει κάτι σαν χρονική υπόσταση αφανούς εγώ.

Γεγονός είναι ότι συγχέουμε τη λογοτεχνία με τις ιστορίες που ξέρι να αφηγείται. Φοβερή μοικεία η «Ματνάμ Μποβαρί»! Απίστευτο οικογενειακό δράμα οι «Αδελφοί Καραμαζόφ»! Αιγιματική αλληγορία το «Άγνωστο αριστούργημα»! Τι φοβερή ιδέα η φονερική Γιοκναπατόφα! Ωστόσο, αν έχουμε να κάνουμε απλώς με δραματικές ιστορίες, ο κινηματογράφος τα καταφέρει κα-

λίτερα. Μπορεί, όμως, το «Αποκάλυψη τώρα» να υποκαταστήσει την «Καρδιά του σκότους» του Τζόζεφ Κόνραντ; Μόνο ο εξασκημένος αναγνώστης μαντεύει, με τα ίδια του τα σπλάνα, ότι το ουσιαστικό έργο του συγγραφέα τελείται στην πίσω -αόρατη- πλευρά του βιβλίου, εκεί όπου οι φράσεις αποσιώνται από το άφατο και τα ανθρώπινα σχήματα των ηρώων παραμένου διαμαρτυρόμενα ερωτηματικά. Όπως στον εμπειρικό μας βίο συμβαίνει συχνά να διεκδικούμε τις στιγμές μας διαπραγματευόμενοι με το πλασματικό, η ολοκληρωμένη λογοτεχνία εξαντλεί κάποιες δοκιμαστές πηγές νοήματος.

Ο καθένας μας, λένε, είναι περισσότερο άπ' ό,τι νομίζει· βαθύτερος άπ' ό,τι δείχνει ο βίος του· κρύβει μέσα του δυνάμεις που αγνοεί. Σε αυτά ακριβώς τα ανεκμετάλλετα υλικά που θυμίζουν ίσνη άγνωστων θεών απευθίνεται η λογοτεχνία. Θα πρέπει βέβαια να διαχωρίζουμε με κάποιο κούμιο τη «λαϊκή» συγγραφή, την άμεση έκφραση δηλαδή που αναπαράγει δεδομένες παραστάσεις, από τη λογοτεχνία της βαθύτερης υποψίας που -χωρίς μεγαλοστομίες- κινείται σε χώρους που άφρασε ακάλυπτους ο θηροσκεία. «Μυστήριο πράγμα η ζωή -όλο αυτό το περιέργω κατασκεύασμα αδυόσπητης λογικής για το τίποτα. Το περισσότερο που μπορεί να ελιπίξ κανείς απ' αυτίν είναι μια κάποια αυτογνωσία - που έρχεται όμως πολύ αργά-, ένας συρφετός ακατασάγαστων τύψεων. Έχω παλέψει κι εγώ με τον θάνατο. Είναι ο πιο άχαρος αγώνας που μπορεί να βάλει ο νους σας. Διεξάγεται μέσα σε μια άληη κρύα θολούρα, χωρίς τίποτα κάτω από τα πόδια σου, τίποτα ολόγυρά σου, χωρίς θεατές, χωρίς ιαχές, χωρίς δόξα, χωρίς τη μεγάλη λαχάρα της νίκης, χωρίς τον μεγάλο φόβο της ήττας, μέρα σε μέρα αρροσστημένη ατμόσφαιρα χλαρής επιφυλάξης, χωρίς ιδιαίτερη πίστη στο δικίο σου, κι ακόμη λιγότερη στο δικίο του ανταπάλου σου. Αν αυτί είναι η υπέρτατη σοφία, τότε η ζωή είναι πολύ μεγαλύτερος γρήφος απ' ό,τι νομίζουμε». (Τζόζεφ Κόνραντ, «Η καρδιά του σκότους», μετ. Αλεξ. Παπαθανασσοπούλου, Πατάκης).

Ο ΝΙΚΟΣ ΦΕΛΕΚΗΣ
 Ήλπει σε άβεια

ΦΙΑΣΚΟ ΟΜΠΙΑΜΑ

Γνωστός Αμερικανός καθηγητής διάσημου πανεπιστημίου συνελήφθη μέσα στο σπίτι του. Μάλιστα: ΜΕΣΑ στο σπίτι του, από αστυνομικό, παρ' ότι ο συλληφθείς έδειξε την ταυτότητά του. Η αιτία του σκανδάλου; Ο καθηγητής ήταν μαύρος και μάλιστα φίλος του Αμερικανού προέ-

δρου. Τι θα έπρεπε να κάνει ο πρόεδρος; Πθανότατα να επιπλήξει τον αξιωματικό, αλλά να μην το πει με την τβουντούκα σε όλη τη χώρα. Ο Ομπάμα όμως χαρακτηρίσε τη σύλληψη «βλακεία» και έτσι επανέφερε το φυλετικό ζήτημα, που -τύπος τουλάχιστον- στις ΗΠΑ έχει λήξει προ καιρού.

Μπορούμε βέβαια να σκεφτούμε και διαφορετικά: τι θα έκανε ο πρόεδρος αν μαύρος αξιωματικός είχε συλλάβει λευκό καθηγητή; Πιο σωστά, αν ο μαύρος αξιωματικός είχε συλλάβει βίαια έναν άσημο Αμερικανό πολίτη; Κινέζο, Νοτιοαμερικανό, Έλληνα, Ιάπωνα, Πολωνό;